

حمله بر ملك سڪندر میند	در سر مسودای درویشانگرفت
حسن او بر ماه و بر خور میند	چون محمد سید سادات ماست
هیشتن بر هفت کشور میند	چون امیر المؤمنین شیر خداست
روز و شب الله اكبر میند	هر که اوراه شریعت برگزید
کاین سخن سر جای دیگر میند	احمدا تو دوستی میکنی بحق

تاثیر علمی و ادبی ایران در تازی

(تاریخ)

(۸)

سیرون دانشمند مشهور یونانی می گوید تاریخ شاهد از منہ و نور حقیقت و مدرسه زندگانی و پیامبر گذشته به آینده و استاد شهریاران و ملل و آموزگاران است .

تاریخ نویسی کار بس دشوار است که دورخ باید گذارش هارا از دیده بصیرت نگاه کرده و از تدقیق و تحقیق باز گر مدارك گفتگو نماید ، خوشبختانه تاریخ نگاران ایرانی برخی از وقایع جهان را به شیوه مخصوصی تدوین و تألیف کرده و انتشار دادند سبک تحریر تاریخ نویسی ایرانیان در آن زمان ها خیلی مهم و مفید و مورد پسند ارباب دانش گردید و هر يك از فضلا و دانشمندان عرب کتاب های تاریخی ایرانیان را مورد اعتماد و ماخذ تاریخی تالیفات خود قرار میدهند .

دورخین ایرانی مانند آنکه قضایای تاریخی را با چشم دیده و یا در آن وقایع دخالت داشته اند باز گریك سلسله از مدارك آن قضایا را با بیانی دلکش و شیرین برشته تحریر در آورده اند و هر اندازه که روز گار بگذرد و سلیقه ها و ذوق ها عوض شود باز دیده میشود کتابهای تاریخی ایرانیان از مدارك معتبر تاریخ نگاران تازی است و در کتابها و نوشته های خود اقتباس های

فراوانی از آنها می‌نمایند، ابن خلدون مورخ و دانشمند بزرگ عرب با وجودیکه کتاب بسیار نفیسی بنام «مقدمه» برای تاریخ خود نوشته و حقایق تاریخی و مباحث علمی و اجتماعی را موشکافی کرده و دستۀ از فضلا و دانشمندان اورا مؤسس علم اجتماعی و گروهی مونتسکیوی شرق میدانند و بارها اصل کتاب با مقدمه و ترجمه های آن چاپ و منتشر شده هنوز کتاب تاریخ او که بنام «المبتداء و الخیر» میباشد بیشتر از یک دو مرتبه چاپ نشده و تا کنون این کتاب را در ردیف تاریخ های مورخین ایرانی قرار نمیدهند. نویسندگان ایرانی با آن استعداد و قریحه ذاتی و وقایع را نیکوتر از برادران عرب جمع آوری و پرورش داده‌اند و همیشه نوشته‌های آنان از شواهد های تاریخی بشمار میرود.

مورخین ایرانی در گزارش زندگانی مردان تاریخی از کوچکترین تا بزرگترین کارهای آنانرا نوشته و زشت و زیبای بزرگان را ثبت دفتر زمانه نموده و یکدسته از عقاید و آراء مردان بزرگ را که نمونه از شخصیت های آنان است یاد آوری کرده‌اند که هر کس میتواند به آسانی عظمت و مقام آنان را بایکدیگر مقایسه کرده و درباره مردان بزرگ قضاوت کند. این گونه تاریخ نگاری ایرانیان گذشته از جنبه تاریخی تأثیرات زیادی در نوشته های اخلاقی و ادبی عرب نموده چنانکه دیده میشود بسیاری از کتابهای اخلاقی و ادبی قطعاتی را از کتابهای تاریخی نقل و اقتباس کرده و از نکات و شکوه خاندان های شهریاران و مردان تاریخی بحث مینمایند. تازیان مورخین ایرانی را دانا و خبیر دانسته بدین جهت همیشه در کتاب های خود از آنان شاهد می‌آورند و گاهی در یک رشته از حقایق تاریخی که دلیلی نداشته و ندارند بهان کلمه (قال الطبری و قال الطقطقی) اکتفا مینمایند، هر گاه کتابهایی که تا کنون بزبان عربی در تاریخ نوشته‌اند از نظر بگذرانیم سرآمد آن کتابها را کتابهای تاریخی مورخین ایرانی خواهیم دانست چه بیشتر کتابهای تاریخی ایرانیان یک رشته از حقایق و یادداشت های تاریخی مهمی را در بر دارد که روز بروز ارزش آنها آشکار می‌گردد و تاریخ نگاران

متاخر استفاده های شایانی از آن مینمایند.

حقیقت تاریخ اگرچه با افسانه توأم است مورخین ایرانی کوشش کرده آنچه را که با زحمات زیاد و جهانت گردهای بسیار گرد آورده با ترتیب دلگشی در کتابهای خود ثبت نموده اند و اگرچه بخشی از آن مباحث ارزش تاریخی نداشته اما امروز دارای اهمیتی است که محققین دانشمند عرب آن افسانه هارا بناهای تاریخی دانسته و استفاده های تاریخی و ادبی و اجتماعی از آن یادداشت ها می نمایند. تاریخهای ایرانیان گذشته از آنکه بارها به شکلهای زیبا و قشنگ چاپ شده و در دسترس دستداران عربی زبان میباشد بزبانهای بیگانه هم ترجمه شده و در جهان منتشر شده است ولی متأسفانه تاکنون کتابهای تاریخی ایرانیان که بزبان تازی تالیف کرده اند بزبان فارسی ترجمه نگردیده و آرزو مندیم این خدمت بزرگ تاریخی بدستاری ادبا و دانشمندان صورت بگیرد. در دوره اخیر که بازار استفاده و تحقیق و قضاوتهای تاریخی زیاد شده و دانشمندان عرب کوشش های زیادی در این زمینه مینمایند. تالیفات ایرانیان خیلی مورد پسند و ترجمه محققین عرب گردیده و برای کوچکترین وقایعی که در کتابهای تاریخی ایرانیان بنام افسانه و یا تاریخ نوشته شده مقالات مفصل و شروحی نوشته و پرده را از حقایق تاریخی بر میدارند.

عده از مورخین مشهور عرب گذشته از استفاده از کتابهای تاریخی عربی ایرانیان از کتابهای تاریخی که بزبان فارسی هم تالیف شده استفاده های شایانی نموده اند مانند ابن العبری «۶۲۳-۶۸۰» مورخ مشهور عرب که دو کتاب تاریخ از خود پیادگار گذارده یکی بزبان سریانی در تاریخ عمومی مفصل و دیگری در همین زمینه بعربی بنام مختصر الدول و دو کتاب تاریخ خوارزمشاهیان و اسماعیلیان و مغول را از کتاب جهانکشی جوینی اختصار کرده و باوصف این درباب استیلای مغول بر آنجزیره و بلاد روم معلومات اضافی دارد. و ما نام بهترین مورخین ایرانی را که شاهکارهای علمی تاریخی از خود گذارده و مورخین عرب

بسیار از آنها نقل میکنند ثبت میکنیم .

ابوجعفر بن جریر طبری « ۲۲۴-۳۱۰ هـ ۸۳۹-۹۲۳ م » صاحب تفسیر کبیر و تاریخ مشهور یکی از دانشمندان بزرگ ایرانی است که به قول او حکم میکنند وی مردی بوده دانا به احوال جهان و تاریخ او صحیح ترین تاریخی است که پیروی از کسی در شیوه تاریخ نگاری ننموده و طبری بغداد را اقامت گاه خود قرار داد تا در آنجا وفات کرد طبری شیرین زبان و لاغر اندام و بلند بالا بود و ابواسحق شیرازی این شعر را منسوب به او میداند .

اذا اعسرت لم يعلم شقیقی	واستغنی فیستغنی صدیقی
حیائی حافظ لی ماء وجهی	ورفقی فی مطالبتی رفیقی
ولوانی سمحت یبذل نفسی	لکنت الی الغنی سهل الطریق

حمزه بن حمین اصفهانی تولدش در اصفهان در اواخر قرن نهم میلادی است از برای بدست آوردن اخبار و تاریخ جهانگردی کرده و تاریخی بنام (سنی ملوک الارض والانبیاء) تالیف و تاریخ پایان تالیفش در ۳۰۰ هـ ۹۱۱ م و ابوالفداء مورخ مشهور و غیره از او اقتباسها کرده اند و تالیفات نفیسی دیگر بنام کبار البشر و کتاب اصفهان از خود بیادگار گذارده و وفاتش تقریباً ۳۶۷ هـ - ۹۷۸ م .

عماد اصفهانی « ۴۱۹-۵۹۷ هـ » « ۱۱۳۶-۱۲۰۱ میلادی » عبدالله عمادالدین کاتب اصفهانی تولدش در اصفهان و در جوانی به بغداد رفت و اشعار و آثار قلمی زیبائی دارد و پیشکار و وزیر عونالدین در بصره و واسط بود تا آنکه آن وزیر مرد و اطرافیان او بر او کینه شدند و عمادالدین مدتی به سختی زندگانی میکرد و به دمشق رهسپار شد و پادشاه آن دیار که نورالدین نام داشت او را گرامی داشت و در آنجا اصفهانی مشغول تالیف و تصنیف گردید و کتاب (خریده القصر و جریده العصر) در شرح حال شعرا و ادبای عراق و ایران و شام و الجزیره و مغرب را

تالیف نمود این کتاب نفیس که نام کسی را فرو گذار نکرده مگر کسانی که گمانم که از نوادر شمار می رفتند ده مجلد میباشد و کتاب فتح القدس کیفیت فتح بیت المقدس صلاح الدین و کتاب نصره الفتره در اخبار - لاجقه که مورخین خیلی از آن نقل میکنند نیز از تالیفات اوست .

پس از فوت سلطان صلاح الدین کار عماد کاتب پریشان شد و گوشه گیری اختیار نمود و در دمشق وفات نمود .

ابوالحسن همدانی - محمد بن عبدالملک همدانی از دانشمندان ایرانی و در عهد خود از مشاهیر مورخین بود و از تالیفات او کتاب اخبار الوزراء و عنوان السیر وفاتش ۵۲۱ هـ ۱۱۲۸ م .

احمد بن محمد معروف به ابن نقیه همدانی از جغرافی دانهای مشهور ایرانست که یاقوت حموی در کتاب معجم البلدان خیلی از او نقل میکند و حاجی خلیفه در کشف الظنون می گوید ابن نقیه تنها وصف شهرهای بزرگ را نموده و متأسفانه تالیفات مرتبی از خود بیادگار نماندشته و وفاتش در اوایل قرن ششم هجری تقریباً در حدود سنه ۵۳۰ هـ ۱۱۴۶ م .

ابن طقطقی - محمد تاج الدین علی طقطقی فخری رازی از نقباء و اشراف عراق و دارای ثروت و مکنت فراوان بود در سنه که قحطی شدید شد او را کشتند و از علماء تاریخ بشمار میرود از تالیفات نفیس او کتابی نام آداب السلطانه میباشد که هم در سبک انشاء وهم در فوائد و اطلاعات تاریخی بی مانند است و مکرر در اروپا و دیار عرب چاپ شده و مورخین از آن نقل میکنند وفات ابن طقطقی در ۷۰۹ هـ ۱۳۱۰ م .

طهران - مریضی مدرسی چهاردهی